

3. EUROPA ZACHODNIA W XIV – XV w.- WYKŁAD

1. Wojna stuletnia 1337 – 1453

a) geneza wojny stuletniej:

- objęcie tronu Francji przez Filipa VI Walezjusza, który dążył do opanowania całej Francji (Francja dzieliła się na liczne księstwa feudalne). Filip VI był pierwszym królem z dynastii Walezjuszy – był synem Karola Walezjusza, brata Filipa IV Pięknego z dynastii Kapetyngów.
- Księstwo Gujany było ziemią Plantagenetów, królów angielskich. Filip VI chciał je zagarnąć i przyłączyć do Francji
- Filip VI uznał suwerenność Szkocji, co godziło w interesy angielskie i jeszcze bardziej pogorszyło stosunki francusko – angielskie
- Edward III, król Anglii, wysunął pretensje do tronu francuskiego (matka Edwarda III była siostrą Filipa IV Pięknego, z wymarłej dynastii Kapetyngów)
- konflikt wybuchł gdy bogata Flandria, o którą rywalizowała Anglia i Francja, uznały zwierzchność Edwarda III

b) przebieg wojny stuletniej

I faza 1337 – 1347

- zmagania toczyły się na południu Francji w Akwitanii i na północy we Flandrii i Normandii,
- Filip VI Walezjusz zagarnął Gujennę, co spowodowało wypowiedzenie mu przez Edwarda III hołdu lennego,
- 1340 – Anglicy zniszczyli statki francuskie,
- 1346 – wznowienie działań – na południu wojna objęła Akwitanie, na północy Edward III wysadził desant w Normandii na Płw. Cotentin
- 26.08.1346 r. – **bitwa w pobliżu Crécy** – klęska Francji pogłębiona zdobyciem przez Anglików portu w Calaise,
- 1347 – rozejm – został zawarty z powodu zarazy („czarnej śmierci”)

II faza 1355 – 1360

Królem Francji w 1350 r. został Jan Dobry, syn Filipa VI. Niestety nie miał on poparcia feudałów francuskich.

- 1355 – ofensywa angielska w Langwedocji i w Normandii,
- 1356 – **Jan Dobry** wydał wojskom angielskim **bitwę pod Poitiers**, którą przegrał i **dostał się do niewoli**.
- **1356 – rozejm** spowodowany trudnościami wewnątrz Francji – kraj był pustoszony przez nieopłaconych żołnierzy najemnych. Rządy przejął Delfin – Karol (Delfin – następca tronu francuskiego). Karol Walezjusz chcąc zdobyć pieniądze na dalsze prowadzenie wojny psuł monetę. **W 1358 r.** w północno-wschodniej Francji wybucha **powstanie chłopskie – żakeria**. W Burgundii Filip Śmiały wypowiedział posłuszeństwo Karolowi i utworzył niezależne księstwo.
- **1360 – pokój w Bretigny:**
 - ✓ Francja odstępuje Anglii Akwitanie, hrabstwo Montruil, Ponthieu, Guinnes, port i miasto Calaise
 - ✓ Francja zobowiązała się zapłacić okup za Jana Dobrego
- **1364 – Jan Dobry umiera w niewoli;** królem Francji zostaje jego syn Karol – **Karol V Walezjusz**.

III faza 1365 – 1375

- żadna ze stron nie wywiązała się w pełni z warunków pokoju,

- 1369 – na południu **Francja podjęła taktykę wojny nękającej**. Skutkiem była utrata przez Anglię prawie wszystkich zdobytych wcześniej ziem z wyjątkiem 5 portów.
- **1375 – podpisano rozjem, który trwał do 1415 r.**
 - ✓ umiera król Anglii Edward III wraz z synem. Władzę obejmuje nieletni wnuk – **Ryszard II Plantagenet**
 - ✓ **w obu krajach dochodzi do zamieszek i powstań** spowodowanych wzrostem podatków, a we Francji dodatkowo zniszczeniami wojennymi. (Francja – powstanie w prowincjach południowych i centralnych 1378 –1379, powstanie 1382 r.; **Anglia** – powstanie **Wata Taylora 1381 r.**)
- We Francji po śmierci Karola V władzę objął jego niepełnoletni **syn Karol VI Walezjusz**. W jego imieniu **rządziła rada regencyjna**. Młody król w 1392 r. popadł w szaleństwo, a opiekunowie faktycznie przejęli władzę. Najważniejsi z nich to:
 - ✓ książę orleański Ludwik (brat Karola VI) i
 - ✓ książę Burgundii Jan Bez Trwogi (Nieustraszony).
 Po zamordowaniu księcia orleańskiego we Francji wybuchła wojna domowa, między **Burgundczykami** (zwolennicy księcia Burgundii) i **Armaniakami** (książę Armaniak przewodził zwolennikom zamordowanego księcia orleańskiego)

IV faza 1415 – 1453

Królem Anglii był Henryk V Lancaster, a królem Francji – Karol VI Szalony. Henryk V był synem Henryka IV, pierwszego władcy z dynastii Lancasterów, który zasiadł na tronie w 1399 r., po abdykacji Ryszarda II.

- **1415** – Henryk V zaatakował północną Francję i wygrał **bitwę pod Azincourt**,
- 1420 – Anglicy zdobywają Normandię,
- Król Anglii uzyskuje poparcie Burgundczyków, gdy Armaniacy zamordowali Jana Bez Trwogi. Dzięki Burgundczykom Henryk V żeni się z córką Karola VI i zostaje uznany za prawowitego następcę tronu francuskiego.
- 1422 – śmierć Karola VI Szalonego i Henryka V Lancaster`a. Władzę w Anglii przejmuje małoletni **Henryk VI**, który miał również objąć tron Francji. **Karol VII** (syn Karola VI Szalonego) prowadził nadal wojnę z Anglią, nie rezygnując ze swoich praw do tronu francuskiego. Nadal popiera go stronnictwo Armaniaków.
- 1428 – oblężenie Orleanu przez Anglików.
- **1429 – Joanna d`Arc** została wodzem armii francuskiej i przerwała oblężenie Orleanu oraz wyzwoliła Reims. Joanna d`Arc doprowadziła do **koronacji Karola VII**, lecz sama została wzięta do niewoli przez Burgundczyków, którzy wydali ją Anglikom. Została oskarżona o czary i spalona na stosie w 1431 r.
- 1435 – książę Burgundii Filip Dobry zerwał sojusz z Anglią i załagodził konflikt z Armaniakami.
- 1450 – 1453 – wojska angielskie zostały wyparte z Normandii. W rękach Anglików pozostało jedynie Calais.

c) skutki wojny stuletniej:

- zmiany w doktrynie wojenne – wzrost znaczenia piechoty, artylerii; zastępowanie pospolitego ruszenia wojskami najemnymi,
- wojny domowe i powstania doprowadziły do osłabienia obu państw i ich rozbicia wewnętrznego,
- wzrost znaczenia stanów we Francji i Anglii,

- królowie Francji: Karol VII, Ludwik XI i Karol VIII dążyli do zjednoczenia i scentralizowania ziem francuskich (przede wszystkim: Burgundii, Pikardii, Flandrii). Doprowadziło to do wybuchu konfliktu z dynastią Habsburgów w XVI w.
- w Anglii wybuchła wojna Dwóch Róż, która znacznie osłabiła władzę królewską

2. Wojna Dwóch Róż w Anglii 1455 – 1485 – wykład

a) geneza

- Ostatnim władcą z dynastii Plantagenetów był Ryszard II, który zmarł w 1399 r. Wówczas do rywalizacji o tron angielski przystąpiły dwa rody, spokrewnione z Plantagenetami – Lancasterowie i Yorkowie. Wydawało się, że zwycięsko z tej rywalizacji wyszedł ród Lancasterów, którego przedstawiciele zasiedli na tronie – Henryk IV (1399 – 1413), Henryk V (1413 – 1422). Niestety kolejny władca **Henryk VI Lancaster (1422 – 1461)** okazał się być szalony, dlatego też władzę w jego imieniu sprawował regent – Ryszard, książę Yorku, który odsunął doradców z rodu Lancasterów. Wybuchła otwarta wojna między Lancasterami i Yorkami zwana „Wojną Dwóch Róż” od herbów obu rodów – Lancasterowie w herbie mieli czerwoną, a Yorkowie białą różę.
- Ryszard York zginął w bitwie w 1460 r. Na czele stronnictwa Yorków stanął jego syn, który uwięził Henryka VI i w 1461 r. ogłosił się królem jako **Edward IV York (1461 – 1483)**. Jego panowanie również nie było spokojne. Przeciwko niemu wystąpił hrabia Warwick, który poparł Henryka VI Lancastera i pomógł mu odzyskać tron (1470). W 1471 r. Edwardowi IV udało się pokonać hr. Warwicka. Powrócił do Anglii i rozkazał zamordować zarówno Henryka VI jak i jego najstarszego syna, księcia Walii.
- Po śmierci Edwarda IV Yorka, władzę przejął jego brat **Ryszard III York (1483 – 1485)**. Pozbawił on tronu prawowitego dziedzica Edwarda IV – jego najstarszego syna. Obu bratanków, Edwarda i Ryszarda, uwięził w Tower i zamordował. Ścigał i mordował wszystkich potencjalnych wrogów. Jego polityka przyczyniła się do powstania **silnej opozycji, na czele której stanął Henryk Tudor**, spokrewniony z Lancasterami. Ryszard III poległ w bitwie w 1485 r. Wówczas powierzono tron Henrykowi Tudorowi, który jako **Henryk VII (1485 – 1509)** rozpoczął panowanie dynastii **Tudorów**. Ożenił się on z córką Edwarda IV Yorka i w ten sposób zakończył spór między dwoma największymi rodami feudalnymi w Anglii.
- Skutkiem wojny Dwóch Róż było prawie całkowite wyginięcie stanu rycerskiego w Anglii, gdyż jego przedstawiciele przez kilkadziesiąt lat ginęli w bratobójczych bitwach bądź byli skrycie mordowani.

3. Monarchia burgundzka

- król Francji Jan Dobry** nadał Księstwo Burgundii swojemu synowi **Filipowi Śmiałemu**. Podczas wojny stuletniej Burgundia miała duże znaczenie strategiczne. Książęta Burgundii raz popierali Francję, a raz Anglię (podczas ostatniej fazy wojny poparli Henryka V; dopiero po jego śmierci zwrócili się ku królowi Francji Karolowi VII).
- po wojnie stuletniej Francja dążyła do zlikwidowania odrębności Burgundii podczas gdy książęta Burgundii starali się za wszelką cenę ją zachować. **Książę Karol Śmiały zawarł układ z cesarzem** umocniony małżeństwem jego córki Marii z arcyksięciem Maksymilianem Habsburgiem. Na mocy układu uzyskał w zastaw Lotaryngię, która łączyła jego posiadłości w Burgundii i Niderlandach oraz obietnicę korony królewskiej. W zamian obiecał pomoc Habsburgom w wojnach ze Szwajcarami.

c) w 1477 r. Karol Śmiały zginął podczas wojny ze Szwajcarami co doprowadziło do wybuchu **wojny o Burgundię** między Habsburgami i Francją. Zakończył ją **pokój w Senlis w 1493 r.** na mocy którego oba państwa podzieliły między siebie posiadłości burgundzkie:

- Francja uzyskała księstwo Burgundii oraz Pikardię,
- cesarstwo Habsburgów uzyskało Niderlandy , Luksemburg oraz French - Comté

4. Osłabienie wewnętrzne Rzeszy w XIII i w pierwszej połowie XIV w.

a) Po śmierci Fryderyka II Barbarossy Rzesza Niemiecka przeżywała znaczne osłabienie. Lata **1250 – 1273** to okres **tzw. wielkiego bezkrólewia**. W pierwszej połowie XIII w. najpotężniejszym państwem Rzeszy stały się Czechy, które pod panowaniem Przemysła Otokara I stały się królestwem (1198), a pod panowaniem **Przemysła Otokara II** (1253 – 1278) jako najpotężniejsze wysunęły się na czoło państw Rzeszy.

b) W **1273 r. na króla Niemiec** wybrano władcę górnej Alzacji, jednego z pomniejszych książąt – **Rudolfa I Habsburga**. Wybór ten miał zagwarantować dalsze rozbieżności feudalne Rzeszy. Potężni elektorzy liczyli na to, że uda im się utrzymać nieprawnie opanowane lenna. Tymczasem Rudolf nakazał ich zwrot. Zmusił Przemysła Otokara II do wyzbycia się wszystkich nieprawnie posiadanych lenn z wyjątkiem Moraw i Czech. W ten sposób Rudolf złamał potęgę Przemyslidów i zapoczątkował panowanie dynastii Habsburgów na tronie Rzeszy Niemieckiej. Podstawą potęgi Habsburgów były przejęte wówczas ziemie: Austria, Styria, Karyntia, a później Tyrol.

c) W rywalizacji o tron Rzeszy liczyło się kilka rodów, których potęgą była wypadkową rządzonych przez nich księstw dziedzicznych: Alzacja – Habsburgowie, Czechy i Węgry – Luksemburgowie, Bawaria – Wittelsbachowie

d) W 1308 r. **królem Niemiec** został **Henryk VII z dynastii Luksemburgów**. Jego syn Jan Luksemburski został królem Czech (1310). W tym okresie państwem, które wysuwało się na czoło państw zachodnioeuropejskich była Francja. Henryk VII podjął próbę umocnienia Rzeszy na arenie międzynarodowej i udał się do Rzymu by koronować się na cesarza. Wyprawa zajęła mu dwa lata. Koronował się w 1312, ale już w 1313 r. zachorował i zmarł.

e) Po śmierci Henryka VII w **1314 r.** Niemcy pogrążyły się w **wojnie domowej między rodami Habsburgów i Wittelsbachów**, które walczyły o tron niemiecki.

- Doszło do podwójnej elekcji:
 - ✓ część elektorów wybrała Ludwika Wittelsbacha z Bawarii,
 - ✓ część wybrała Fryderyka pięknego Habsburga, którego popierał papież Jan XXII.
- **Ludwik Bawarski (1314 - 1347) wygrał wojnę domową** ale popadł w konflikt z papieżem Janem XXII. Papież obłożył króla Niemiec klątwą i ogłosił jego detronizację (1324). W odpowiedzi Ludwik Wittelsbach udał się do Rzymu, **koronował się bez zgody papieża na „cesarza z woli ludu”** (1328), zdetronizował Jana XXII i mianował antypapieża – Mikołaja V.
- W 1338 r. na zjeździe w Rhense wprowadzono zasadę, zgodnie z którą papieża na koronację cesarską nie była wymagana. Papież jedynie koronował cesarza, wybranego przez elektorów.
- W **1346 r. część elektorów Rzeszy**, obawiając się wzrostu potęgi rodu Wittelsbachów, sprzymierzyła się z papieżem Klemensem VI i **wybrało antykróla – Karola Luksemburskiego**, syna Jana Luksemburskiego. Po śmierci Ludwika Wittelsbacha na polowaniu (1347) Karol Luksemburski stał się pełnoprawnym władcą Niemiec.

f) **Rządy Karola IV Luksemburskiego (1346 – 1378)**

- Początek panowania Karola IV był bardzo trudny ze względu na epidemię dżumy – „czarnej śmierci” (1348 r.) Mimo trudności Karol IV podjął wyprawę do Włoch i w 1355 r. koronował

się na cesarza. Po powrocie do Niemiec zwołał sejm Rzeszy by zreformować ustrój Rzeszy. Wynikiem jego pracy była tzw. Złota Bulla.

▪ **1356 – Złota Bulla Karola IV – uregulowanie zasad elekcji i praw króla niemieckiego – usankcjonowanie podziału Rzeszy**

✓ król niemiecki – wybierany przez 7 elektorów. Zachował godność cesarza wraz z honorowymi prerogatywami (najwyższy senior i sędzia na terenie Niemiec z wyłączeniem posiadłości elektorskich)

✓ elektorzy – byli najważniejszymi dostojnikami Rzeszy. Było ich 7:

- 3 arcybiskupów: Moguncji (kanclerz Rzeszy) , Kolonii (kanclerz Włoch), Trewiru (kanclerz Burgundii);
- król Czech (cześćnik Rzeszy),
- palatyn reński (stolnik Rzeszy),
- książę sasko – wirtemberski (marszałek Rzeszy),
- margrabia brandenburski (komornik Rzeszy).

Elektorzy uzyskali całkowitą niezależność we własnych posiadłościach i prawo do dysponowania regaliami. Elektorstwa miały być niepodzielne i przekazywane najstarszemu synowi (świeckie).

✓ określono procedurę wyboru króla Niemiec – elekcje odbywały się we Frankfurcie nad Menem; o wyborze decydowała większość głosów; król był koronowany w Akwizgranie, a koronacja cesarska odbywała się w Rzymie

✓ Rzesza Niemiecka stała się federacją siedmiu niezależnych państw

Dzięki Złotej bulli Karol IV Luksemburski zapewnił wybór swego syna Wacława vivente rege (1376).

g) **Rozpad Rzeszy**

- Wacław Luksemburczyk nie był dobrym królem. Przeciwko niemu zwrócili się duchowni elektorowie, którzy doprowadzili do jego detronizacji. Nowym królem został **Ruprecht Wittelsbach, palatyn reński** (1400). W Rzeszy panował chaos wewnętrzny o czym świadczy instytucja sądów ludowych (femy), które ściagały wszystkie przestępstwa pospolite. **W 1411 r. królem został Zygmunt Luksemburski**, brat Wacława.
- Ze słabości Rzeszy skorzystała Szwajcaria, która uniezależniła się od Habsburgów na przełomie XIV i XV w.

5. Wojny szwajcarskie XIII – XV w.

Konfederacja – luźny związek państw oparty na umowie międzynarodowej w celu prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej. W tym przypadku luźny związek kantonów, który powołano w celu wspólnej obrony.

a) Szwajcaria w XIII w. była konglomeratem wolnych gmin wiejskich i miejskich (**kantonów**), które nie tworzyły jednorodnego państwa. Każdy kanton podlegał bezpośrednio cesarzowi.

b) Od XIII w. Habsburgowie dążyli do opanowania terytorium Szwajcarii z czym nie zgadzały się poszczególne kantony

- **w 1291 r.** 3 kantony zawarły **Związek Wieczysty**, który stał się zalążkiem późniejszej Konfederacji Szwajcarskiej. Jego celem była obrona przed Habsburgami oraz obrona prawa do wyboru własnych wójtów i innych urzędników.
- **w 1315 r.** Habsburgowie najechali kantony należące do Związku Wieczystego lecz ponieśli klęskę w bitwie pod Morgarten.

- W następnych latach kolejne gminy i terytoria wstępowały do Związku Szwajcarskiego, co spowodowało wznowienie walk, z których Szwajcarzy wychodzili zwycięsko (zwycięstwa pod Sempach – 1386 r. i Näfels – 1388 r.)
- na przełomie XIV i XV w. kantony wchodzące w skład konfederacji zacieśniły współpracę, a następnie uzgodniły, że będą ustalały wspólną politykę na **sejmach związkowych (1415 r.)**.
- W XV w. udało się Szwajcarom powstrzymać najazdy wojsk habsburskich. Udowodniono wówczas wyższość wojsk opartych na piechocie nad ciężkozbrojnym rycerstwem. Zapowiadało to zmianę w technice i strategii prowadzenia wojen.
- W **1499 r. cesarz Maksymilian I Habsburg zawarł pokój w Bazylei**. Habsburgowie uznali **niezależność Konfederacji Szwajcarskiej** złożonej z 13 kantonów.

6. Rekonkwista na płw. Iberyjskim

Rekonkwista – walka chrześcijan o wyparcie Maurów z Półwyspu Iberyjskiego, do końca XV w.

a) Rekonkwistę prowadzili:

- **Królestwo Asturii** – w VIII w. **Pelagiusz**, wódz wojsk Wizygotów, wycofał się na północ Płw. Iberyjskiego i rozpoczął organizację oporu przeciwko Maurom. Założył królestwo **Asturii**, którego został królem. Udało mu się wyprzeć Maurów z północy półwyspu po zwycięskiej bitwie pod Covadongą. Na początku X w. **Królestwo Asturii przekształciło się w Królestwo Leònu**.
- **Królestwo Nawarry** – powstało w pierwszej połowie IX w. Zostało założone przez Basków.
- **Marchia hiszpańska** – powstała po podbiciu przez Karola Wielkiego ziem hiszpańskich aż do rzeki Ebro w IX w.

b) w XI w. rozpadł się kalifat Kordoby co ułatwiło chrześcijanom zdobywanie coraz nowych ziem.

c) zmiany na Płw. Iberyjskim w XII w.:

- pod koniec XI w. powstało hrabstwo Portulace ze stolicą w Porto. W 1139 r. przekształciło się ono w **Królestwo Portugalii**.
- **Królestwo Leònu** podzieliło się – powstało wówczas **Królestwo Kastylii**.
- z **Królestwa Nawarry** odłączyło się **Królestwo Aragonii**.

d) od XII w. wojnę z Maurami zaczęto traktować jak świętą wojnę, organizowano krucjaty zdobywając dalsze tereny – dolinę rzeki Ebro, Saragossę, Lizbonę.

e) Na początku XIII w. zorganizowano krucjatę przeciwko Maurom. **W 1212 r.** Maurowie przegrali bitwę pod Las Navas de Tolosa i utracili większość Płw. Iberyjskiego. Pozostał jedynie kalifat Grenady, który pozostał w ich rękach do 1492 r.